

VOL VIURE EN
#CATALUNYALLIBERTAT
www.catalunyavolviureenllibertat.cat

QÜESTIONS D'ESTAT

Reflexions per al país del futur

JAUME BERTRANPETIT

Membre de la secció de ciències biològiques de l'IEC

Doctor en biologia per la Universitat de Barcelona i catedràtic d'antropologia a la Facultat de Ciències de la Salut i de la Vida de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Ha estat degà dels nous estudis de biologia i vicerector de política científica de la UPF. Des del 2007 és director de la Institució Catalana de Recerca i

Estudis Avançats (Icrea). És membre de la secció de ciències biològiques de l'IEC.

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

Institut d'Estudis Catalans

EL PUNT AVUI+

Reptes de país: la universitat i la recerca

Els països no fan recerca perquè són rics: són rics perquè fan recerca. Aquesta frase pot quedar, simplement, o com una locució molt educada o com un desig de país. Tant és. Aquesta frase pot ser, també, un full de ruta o d'inspiració del que voldríem i potser podríem ser. Tenir unes bases de coneixement que, a més de reivindicar-se a si mateix, pugui anar més enllà i, a més de conèixer, pugui arribar també a innovar, a crear riquesa que, de retorn, pugui generar coneixement, és una fita a la qual hem de poder aspirar. El gran dubte és si podem ser capaços de realitzar-la. D'aquí ve la pregunta: tenim un país preparat per poder comptar amb el coneixement, la recerca, la formació d'alt nivell i la innovació tecnològica com a puntals? Puntals de país, de formació i de desenvolupament. Puntals també per a l'economia. El tenim?

La universitat ha estat, des de l'edat mitjana, el focus de coneixement, i ho continua sent. N'hem d'estar orgullosos, encara que sigui un concepte que a vegades donem per obvi; podria molt bé ser altrament i no ho és. I molts treballem perquè ho continuï sent, tot i que no cal donar per fet que ho sigui simplement per raons històriques. Com tots, s'ha de guanyar el pa cada dia, i avui la universitat es troba davant d'un dels reptes més grans de la seva història: continuar o no sent al capdavant del desenvolupament del coneixement en el moment en què part del coneixement s'ha transformat en tecnologia i en

desenvolupament econòmic. I quan el coneixement, en si mateix, s'ha transformat en un producte de mercat, en un producte mesurable en la seva qualitat i en l'impacte que té en els desenvolupaments futurs, fins i tot en els propis. Resten racons tranquils i plàcids en el món del coneixement, però molt pocs; la majoria s'han transformat en complexos i competitius processos de producció de coneixement, comparables amb molts altres processos productius de la nostra societat, i en molts aspectes encara més competitius. En tenim percepció, però cal que en tinguem també coneixement i, sobretot, quines expectatives ens poden i ens han de despertar.

Hem de ser exigents: hem de voler la millor universitat possible, tant per la formació de les noves generacions com per la producció de coneixement. I les dues fites van juntes: ja no s'hi val a pensar qui és bon professor com a entitat diferenciada de qui és bon investigador. La universitat ha de tenir persones que reuneixin en excel·lència totes dues característiques; si no, no s'és apte. I l'experiència demostra que, en gran part dels casos, el que cal és buscar bons investigadors; en la major part dels casos (tot i que no sempre) seran també bons professors. Però l'aposta ha d'anar per aquí: generar coneixement al mateix temps que es transmet.

Cal tenir ben clara aquesta dualitat, que ens mostra que necessitem, en primer lloc, l'excel·lència en la generació i aplicació del coneixement: el concepte de la universitat com a en-

titat de recerca i producció de coneixement; el concepte de persones que es plantegen de manera capdavantera i a escala global els reptes personals, socials, científics i tècnics, i el concepte de científics que volen aplicar els seus coneixements en el món productiu. I, en segon lloc, necessitem la formació, amb la idea de formar no en les tradicions sinó en els reptes del futur; el concepte de professionals que surtin preparats dels nostres centres i que puguin competir en un món global. Aquesta és la universitat que necessitem. Però no la que tenim, encara.

La universitat catalana és bona; és molt bona en estàndards espanyols i fins i tot europeus; no ho és globalment. N'hem d'estar satisfets, però l'hem de millorar, i els reptes no són senzills. Dissortadament, la universitat ha viscut massa temps aïllada de la societat i dels seus reptes, i això l'ha fet poc competitiva i anquilosada. Hi ha aspectes que és peremptori que canviï, cal que se la faci canviar, des de petiteses fins al mateix concepte d'entitat, més enllà del bé i del mal. La nostra universitat és poc competitiva i li calen canvis estructurals fonamentals, des de la governança fins al model de gestió i funcionament intern, que massa vegades utilitza i reivindica models assemblearis carregats d'interessos no justificats ni acceptables socialment. Per exemple, la universitat no hauria de tenir al seu servei qui no la serveix: sabem que prop del 50% dels professors universitaris o no fan recerca o la fan de manera marginal; això és un ca-

Una investigadora als laboratoris de l'Institut de Ciències del Mar ■ A. SALAMÉ

pital que no podem perdre. Ens imaginem la quantitat de cervells emigrats que estarien disposats a reemplaçar-los amb el mateix cost? Cal, més que res, mecanismes d'avaluació amb conseqüències dels professionals de la universitat. I fites clares del que es vol socialment que sigui la universitat.

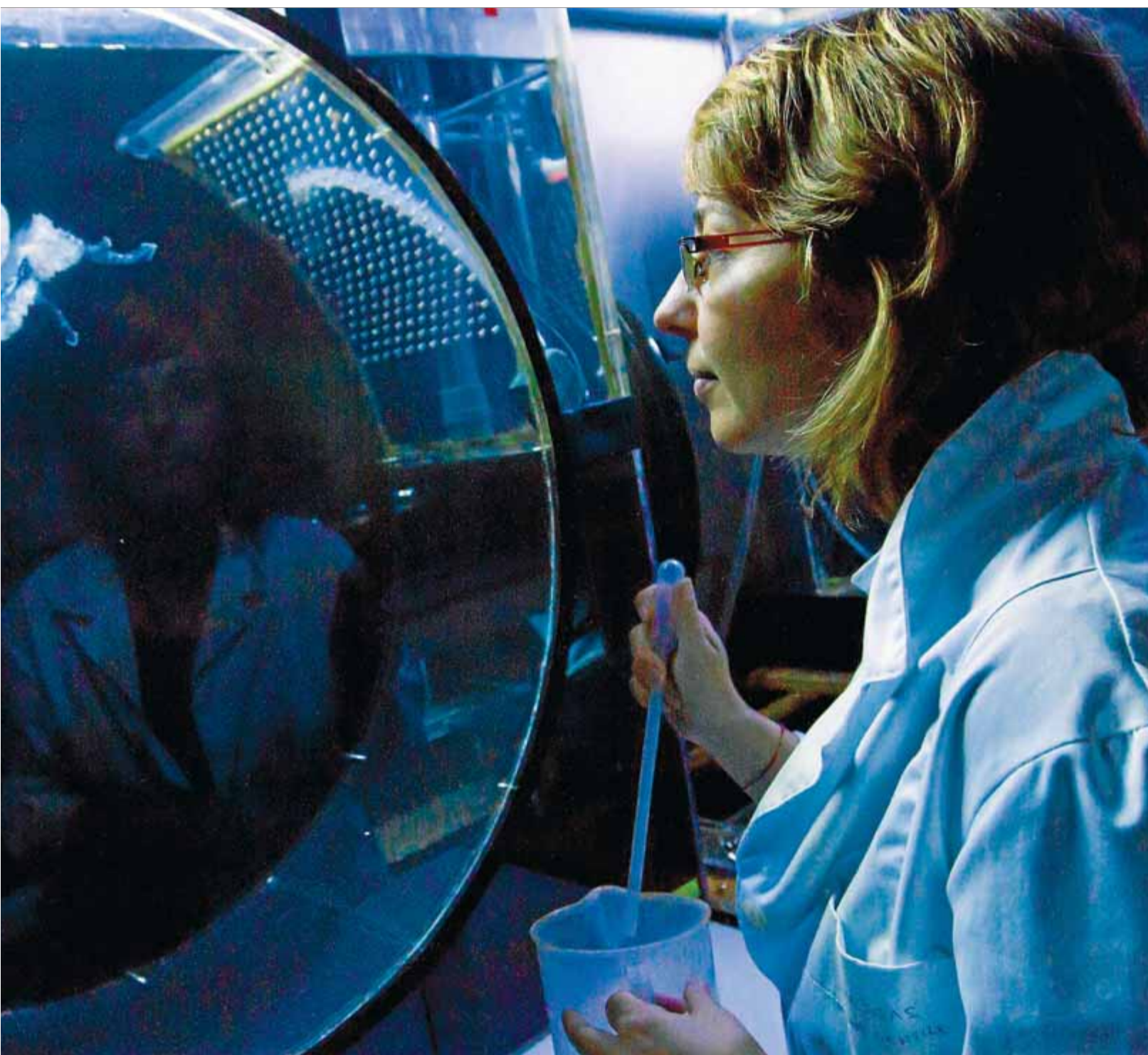
Fa un any es va fer públic (i és accessible a internet) un informe de la ponència per a l'estudi de la governança del sistema universitari de Catalunya, anomenat *Reptes, propostes i estratègies*, que fa un molt bon

Tenim un país preparat per poder comptar amb el coneixement, la recerca i la innovació com a puntals?

El coneixement s'ha transformat en un producte de mercat, mesurable en la seva qualitat i en l'impacte

Hem de voler la millor universitat possible, tant per la formació com per la producció de coneixement

La universitat catalana és bona; és molt bona en estàndards espanyols i fins i tot europeus; no ho és globalment

diagnòstic i unes propostes clares i precises del que caldria fer per tal que la universitat afrontés amb èxit els reptes de futur. Són propostes que difícilment es duran a terme per la inèrcia i el conservadorisme de sectors universitaris i la falta de determinació de qui pot canviar el marc legislatiu. Potser no som prou conscients del cost que té per al futur la falta d'acció que permet que el sistema universitari no tingui un autèntic canvi que el faci funcional, competitiu i que, alhora, sigui una inestimable inversió de futur.

La universitat com a punt fonamental, tot i que no únic, del nostre sistema de recerca. Un sistema que sí que ha demostrat fins on podem arribar. Fa poques setmanes, el web del MIT (Massachusetts Institute of Technology) es feia ressò dels resultats d'un estudi de les millors institucions científiques del món, ordenades per disciplina. I després de veure's en els primers llocs en la majoria dels casos, fa una reflexió dient que els resultats mostren algunes sorpreses: en física i astronomia, dues de les tres millors ins-

titucions del món són catalanes, amb l'Icfo (Institut Català de Ciències Fotòniques) en el primer lloc. I no és l'únic cas d'excel·lència reconeguda internacionalment. Per primera vegada al nostre país, hem aconseguit no solament que hi hagi bons investigadors (normalment com a fets aïllats), sinó que hi hagi els millors instituts d'algunes matèries; els millors del món, no millors relatius o casolans. I aquest fet és d'una gran transcendència de país: estem preparats per fer la millor ciència, preparar els mi-

llors professionals i començar a treure rendiments socials i econòmics de les innovacions que se'n deriven. Juguem, per primera vegada, i com a fet excepcional, a la primera divisió de la ciència i la recerca. En pocs àmbits de totes les activitats de país som tan potents.

Hi ha un altre indicador d'excel·lència: l'èxit català en els projectes de recerca de l'ERC (European Research Council), els projectes més competitius i ben dotats d'Europa. Catalunya, dins dels països europeus, està en una digníssima cinque-

na posició dels països implicats i en una tercera dins de la Unió Europea, per sota només d'Holanda i Suècia. L'èxit és degut al funcionament reeixit de bona part dels centres de recerca catalans i d'Icrea, la institució que atrau, contracta i reté els investigadors dins d'un context global, amb l'excel·lència com a únic referent.

Segurament hi ha pocs àmbits en què Catalunya com a país tingui suficient autonomia i hagi mostrat tant d'èxit com en els àmbits de la universitat i la recerca, i ens hagi convertit, així, en referents internacionals. No hi ha lloc, però, per al cofoisme. Hi ha molts deures a fer. Segur que el més important és fer que una part de la recerca tingui un trasllat cap a la innovació i, per tant, tingui una repercussió econòmica. A diferència dels Estats Units, a Europa hi ha una forta separació entre el món acadèmic i el productiu, sense elements importants de connexió que es basarien en la recerca aplicada i la transferència de coneixements i tecnologies. Això ha de ser part només del món de la recerca, però hauria de ser una part sòlida que no hi és. Deure de país.

Catalunya és avui un referent internacional en la producció de coneixement. És una fita que tot el país hauria de viure amb orgull, però, alhora, amb sàvia vigilància i amb ambició: no n'hem de tenir prou. Hi ha molts miralls per mirar el món i alguns referents són tossudament millors que nosaltres, tot i que geogràficament no ens són propers, però hi són i ens han d'esperonar. Hem d'ambicionar tenir universitats públiques que estiguin entre les millors del món, i en som lluny, ja que tenir les millors de l'Estat és molt poc en un món global. Hem d'ambicionar un sistema madur de recerca, que no pateixi en el dia a dia si ha fet bé els deures d'excel·lència. Hem d'ambicionar un sistema fluid de transferència cap al món productiu, amb molts camins encara per descobrir. Molt camí per recórrer, tot i que hem avançat molt. Hi tenim molt a guanyar; ens cal, però, ser tossuts i voler-ne més i millor, perquè és un camí obert en el qual volem que el país disposi molta confiança. ■

La nostra universitat és poc competitiva i li calen canvis estructurals, des de la governança fins al model de gestió

No som prou conscients del cost que té la falta d'acció que permet que el sistema universitari no tingui un autèntic canvi

Per primer cop hem aconseguit que hi hagi bons investigadors i els millors instituts d'algunes matèries

Estem preparats per preparar els millors professionals i començar a treure rendiments de les innovacions

Hi ha pocs àmbits en què Catalunya com a país hagi mostrat tant d'èxit com en els de la universitat i la recerca